

УДК 339.9.012.436

*Кравець І.В.,
канд. екон. наук, ст. викл. кафедри економічної
теорії та інтелектуальної власності,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ЕКОНОМІЧНА САМОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ: ТРИРІВНЕВИЙ ВИМІР

Постановка проблеми. В сучасних умовах пошуку нових, менш залежних принципів функціонування вітчизняної економіки все частіше стикаємося з поняттями «самодостатність» та «самозабезпеченість». Самозабезпеченість – це особлива, суперечлива економічна категорія, яка, з одного боку, є основою натурального господарства, а з другого боку, необхідність в ній виникає і в умовах ринкових відносин. Досягнення стійких конкурентних позицій держави, її територіальних одиниць і підприємств в умовах міжнародної інтеграції вимагає, з одного боку, ефективної стратегії співпраці, розвитку рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу, а з другого – збереження високого рівня національної безпеки, в основі якої і лежить здатність до самозабезпечення різних сфер державного буття. Самозабезпеченість індивіда, самозабезпеченість підприємства та країни – різні по своїй суті поняття, але в них закладено певну міру свободи та незалежності, збереження яких є актуальним в будь-які часи, а особливо в сьогодишніх умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Самозабезпеченість в економічній літературі частіше розглядається в контексті продовольчої, фінансової, енергетичної та політично-економічної безпеки. Проблемі самозабезпечення як складової економічної безпеки присвячено праці українських та зарубіжних вчених, серед яких: Л. І. Абалкін, В. Г. Андрійчук, П. П. Борщевський, Б. В. Губін, Б. М. Данилишин, Л. В. Дейнеко, Г. Р. Джоунс, О. Г. Зельднер, С. М. Кваша, Б. З. Мільнер, П. Т. Саблук та інші. Водночас, незважаючи на цінність проведених досліджень, категорія «самозабезпеченість» вимагає більш детального дослідження та розкриття, особливо в напрямі формування основ самозабезпечення на регіональному та національному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття економічної сутності категорії «самозабезпеченість», ідентифікація структурних характеристик даного поняття як основи безпеки та незалежності економічних систем в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема безпеки як проблема самозабезпечення особистості і суспільства розглядалася ще з часів античності. Правовий аспект цієї проблеми виникає у період становлення капіталізму (Т. Гоббс, Дж. Локк, Д. Дідро). Глобальні суперечності розвитку ХХ ст. актуалізували проблему безпеки. Спроба теоретичного обґрунтування шляхів розв'язання здійснена В. Парето, який визначав безпеку як взаємозв'язок трьох складників: політичної стабільності; економічного процвітання; обороноздатності держави [3, с. 36].

Ми визначаємо самозабезпеченість як стан, який не вимагає будь-якої допомоги, підтримки чи взаємодії. В даному дослідженні представлено характеристики трьох типів самозабезпеченості: індивідуально-колективного (C1), корпоративного (C2) та національного (C3). *Індивідуально-колективний тип самозабезпечення* – це стан, який не вимагає будь-якої допомоги, підтримки чи взаємодії для виживання, тип особистої чи колективної автономії [10]. Піраміда, зображена на рис. 1, символізує собою самозабезпечення від індивідуального (C1) до національного (C3), де C2 – проміжна ланка – різні види підприємств та господарства сімейного, ненатурального типу, і навпаки – від C3 до C1.

Нереальна, перегорнута, хитка та нестійка пірамідальна система самозабезпечення – рис. 1, а), де економіка стоїть на самозабезпеченні індивідів або господарств натурального типу, які не можуть (або не хочуть) фізично чи ментально забезпечувати себе у відповідності до сучасного стану суспільного розвитку. Їх потреби відрізняються від більшості представників суспільства, їх психіка та свідомість практично вільні від ринку.

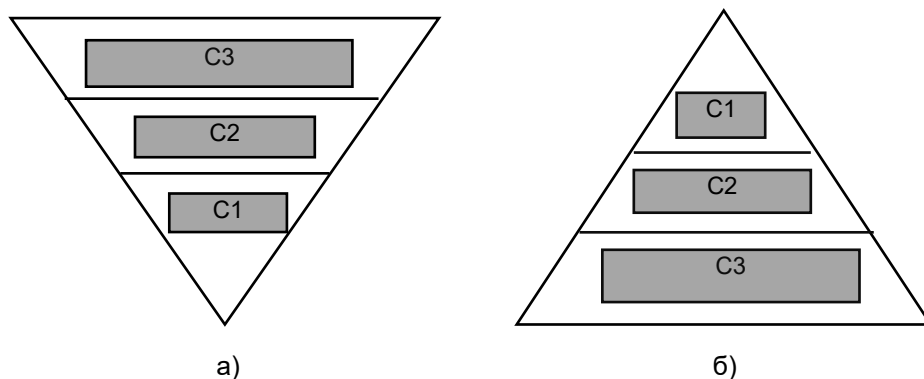

Рис. 1. Піраміда самозабезпечення «3С»

Джерело: авторська розробка

Деякі представники сектору C1 ніяк не пов'язані з сектором C2 і C3, їм не потрібен ринок в їх ідеалі, їм не потрібна і держава взагалі. В дійсності, кількість «самозабезпеченців» у чистому вигляді в світі досить незначна, а групи, які визнають себе «самозабезпеченцями», так чи інакше є суб'єктами та об'єктами ринку, просто відсоткова частка їх матеріальних потоків по відношенню до загального обігу товарів та послуг є доволі незначною.

Вид самозабезпечення «C1» в загальній соціально-економічній системі існувати звичайно може, і існує (рис. 1, б), хоча в різні часи і в різних країнах таке особливе існування індивідів та груп неодноразово переслідувалося владою. Наразі ми можемо спостерігати такий вид самозабезпечення і у нас в країні: екопоселення, родові поселення, релігійні поселення (аміші), самопоселення в зоні радіоактивного забруднення, проживання в зоні АТО, відлюдники. Проте, на даному етапі розвитку – це виключення, яке лежить в площині нужденності або особистих (філософських, релігійних) переконань і поки що іде всупереч з поняттями сучасного суспільства, як цілісної соціальної системи.

Позитивних сторін такого типу самозабезпечення більше, ніж негативних, якщо тому сприяють кліматичні, географічні, політичні умови та генетично закладений гарний фізичний та психологічний стан здоров'я індивідів. Такий тип самозабезпечення не порушує екологічної системи, оскільки бере від оточуючого середовища рівно стільки скільки потрібно, для даного типу не властиве надмірне споживання, притаманний високий рівень зайнятості. Негативні риси груп даного типу самозабезпечення:

- ізолюваність, наявність внутрішніх громадських уставів, небажання розкривати принципи та тонкощі існування таких груп оточуючому суспільству, що створює плідний ґрунт для формування та розвитку сект;

- консерватизм, який межує іноді зі здоровим глуздом (ранні одруження, родинні одруження, неприйняття сучасних методів лікування тощо).

Корпоративний тип самозабезпечення (C2) – стан, який не вимагає будь-якої допомоги, підтримки чи взаємодії для існування та розвитку підприємства, організації; це тип колективної бізнес автономії. Такий тип самозабезпечення в чистому вигляді неможливий, навіть, якщо це ферма сімейного типу. При колективному веденні господарства дуже важко самостійно задовольнити весь спектр виробничих потреб: так чи інакше буде відбуватися обмін, наприклад, молочних продуктів на засоби праці (вилы, заступы, тощо). Тобто навіть господарства сімейного типу будуть учасниками ринку.

Самозабезпечення підприємства (рівень самозабезпечення підприємства), на нашу думку, можна розглядати як основу економічної безпеки організації. Економічна безпека підприємства – це такий стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується стабільністю економічного та фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу на всіх

стадіях підприємницької діяльності [5, с. 9]. В. В. Шликов розглядає економічну безпеку з точки зору сумлінності конкуренції, забезпечення інформаційної безпеки і правового захисту інтелектуальної власності [9, с. 138].

Таким чином, бачимо, що поняття «економічна безпека» і «самозабезпеченість» хоча і кореспондуються в деяких аспектах, а саме в питаннях самозабезпечення ресурсів та капіталу, проте поняття економічної безпеки підприємства є значно ширшим, а самозабезпечення є однією із важливих складових економічної безпеки. Оцінка рівня самозабезпечення підприємства передбачає аналіз капіталу, матеріальних та трудових ресурсів. Зазначимо, що чим вищий рівень самозабезпечення, тим вищий рівень економічної безпеки.

Позитивні сторони високого рівня самозабезпечення підприємств можна розглядати з двох боків: з позиції організацій та позиції держави. Так, для підприємства високий рівень самозабезпечення гарантує: економічну безпеку, стабільність, можливість розвитку та розширення виробництва, внутрішньогалузеву та міжгалузеву інтеграцію та диверсифікацію. З боку держави: чим більше успішних підприємств, тим більше фіскальних платежів до бюджету, вищий рівень зайнятості населення та рівень економічної безпеки країни. Позитивними змінами у напрямі підвищення рівня самозабезпечення неприбуткових організацій сьогодні є реформування системи житлово-комунального господарства в країні, а саме: можливість створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).

Негативні сторони високого рівня самозабезпечення підприємств проявляються в: негуманному та нетолерантному ставленні до навколишнього середовища, пропаганді надмірного споживання, створенні монополій та олігополій. Для оцінки ринкової структури на предмет наявності на ньому ознак індивідуального або групового домінування використовуються показники концентрації «CR» (concentration ratio) і індекс Герфіндала (також відомий як індекс Герфіндала–Гіршмана, або «HHI»). Рівень концентрації є важливим інструментом антимонопольної політики держави, за результатами аналізу даного показника здійснюються заходи щодо захисту економічної конкуренції на товарних ринках. У відповідності до норм статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» монополієм (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків [6; 8]. Проте, не дивлячись на наявність законодавства щодо захисту конкуренції шляхом надання гарантій державою щодо захисту конкуренції в підприємницькій діяльності та визнання неприпустимості діяльності, спрямованої на монополізацію та недобросовісну конкуренцію, в Україні існує проблема монополізму та олігополізму.

Нижче наведено перелік (далеко не повний) корпорацій України та їх частка ринку:

1. *Мегаполіс-Україна*. Частка ринку: 98% ринку дистрибуції тютюнових виробів.
2. *Авангард*. Частка ринку: 49% ринку яєць.
3. *Миронівський хлібопродукт*. Частка ринку: 52% ринку курятини.
4. *ПриватБанк*. Частка ринку: 60% безготівкових розрахунків українців проходить через термінали ПриватБанку.
5. *Укртелеком*. Частка ринку: 85,23% за підсумками 2014 року.
6. *Київстар*. Частка ринку: 38,7 % в 2014 році.
7. *Епіцентр*. Частка ринку: понад 60% (у 2014 році 47% ринку контролював Епіцентр, а мережа Нова лінія, поглинена Епіцентром, контролювала близько 16%)
8. *ДТЕК*. Частка ринку: 76% ринку теплової генерації, в 2014 році на її частку припадало 99% експорту українського струму [1].

Левові частини ринку, що належать одній-двом корпораціям, свідчать про те, що законодавче регулювання (захист) економічної конкуренції є неефективним, має низку недоліків та потребує нової (чіткої, недовжкої) інтерпретації. Формування і проведення розумної антимонопольної політики повинно сприяти створенню конкурентної сфери ринків економіки України, від якої значною мірою залежить добробут людей України [7, с. 3-8]. Олігополістична конкуренція, тобто конкуренція на ринку з небагатьма великими продавцями товарів, створює такий стан на ринку, де продавці (вищезазначені в тому числі) товарів та послуг можуть суттєво впливати на ціни їх реалізації. Тобто, чим вища частка ринку - тим менша цінова і нецінова конкуренція, тим вища ціна продукції для пересічних українців.

Більш того, створення владою плідного ґрунту для розвитку монополій призводить до посилення автаркійних тенденцій в державі. Так, корпоративна система та професійні об'єднання промисловців (а фактично – монополії) мали місце в Італії та Німеччині в 30-ті роки, вони були узаконені і призначені для посилення державного початку в даних країнах. Побудова корпоративної системи сприяла подальшому зближенню великого капіталу з державною владою. Представники великого капіталу були широко представлені у вищих державних і законодавчих органах: електропромислові монополії мали в своїх адміністративних радах понад 40 сенаторів і депутатів, машинобудівні акціонерні товариства – понад 30, хімічні – понад 25, текстильні – понад 25 тощо. Важливою прерогативою, яку отримали корпорації за законом 1937 р., було монополієне право давати дозвіл на відкриття нових підприємств. «У 1940-1941 рр., – пишуть автори дослідження про структуру італійських монополій,

виданого після війни Загальною італійською конфедерацією праці (CGIL), – не було якого-небудь значного акціонерного товариства або групи товариств, які не мали б на своєму утриманні одного або двох представників політичної влади». Даний історичний приклад економічної політики розвитку корпорацій та злиття їх з владними структурами відображений в наукових джерелах як «економічна політика фашизму» [2, с. 319-348] і є неприпустимим для наслідування.

Національний тип самозабезпечення (СЗ) – стан, який не вимагає будь-якої допомоги, підтримки чи взаємодії для існування та розвитку держави. Такий тип самозабезпечення називається автаркією. Під автаркією розуміють також економічний режим самозабезпечення країни, в якому мінімізується зовнішній товарний обіг. У сучасній економічній лексиці автаркією називають економіку, орієнтовану всередину, на саму себе, на розвиток без зв'язків з іншими країнами. В цьому сенсі автаркія – замкнута економіка, яка передбачає абсолютний суверенітет [4, с. 8].

У різні роки за різних причин і обставин деякі країни прагнули до автаркії (Німеччина, Італія, СРСР, Японія, Північна Корея та деякі інші), але в глобальній економіці ХХІ століття автаркія як абсолютний економічний суверенітет країни є практично недосяжною – настільки тісними стали торгівельні зв'язки. Самозабезпечення заради виключно самозабезпечення на рівні держави – то є хибний шлях, утопія. Тобто, абсолютна автаркія неприпустима в принципі. Країни, які намагалися її здійснити, не змогли як слід вибудувати економіку і вибратися з убогості. Навіть Північна Корея, яка часто наводиться як приклад держави з автаркією економікою, такою вже давно практично не є – ще у 1994 році президентом КНДР Кім Ір Сенон був оголошений відхід від ідеології чучхе (стратегії опори виключно на власні сили) і взято курс на участь у світовій торгівлі.

Найчастіше в якості показника відкритості економіки використовують показник частки експорту у ВВП країни – коефіцієнт експортної відкритості. За критеріями Світового банку, у вищу групу відкритості (значно відкриті економіки) включаються економіки з коефіцієнтом більше 35%, в групу відкритих економік – від 25 до 35%, в групу помірно відкритих економік – від 10 до 25%, в нижчу групу (умовно закриті економіки) – менше 10%.

Показники, що характеризують місце України серед інших країн у світовій економіці, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Експорт та імпорт товарів та послуг (у % до ВВП), 2016 р.

№ з/п	Країна	№ країни у списку (рейтингу) за ВВП на душу населення (номінал)	Експорт, % до ВВП	Імпорт, у % до ВВП
1	Австралія	5	19,8	21,2
2	США	6	12,6	15,4
3	Данія	8	53,4	47,2
4	Великобританія	13	27,2	29,3
5	Австрія	14	53,1	49,1
6	Канада	15	31,5	33,8
7	Німеччина	17	46,8	39,2
8	Бельгія	19	82,9	81,3
9	Франція	22	30,0	31,4
10	Японія	24	17,6	18,0
11	Італія	25	30,1	27,0
12	Аргентина	51	11,1	11,9
13	Польща	52	49,6	46,5
14	Росія	60	29,5	21,2
15	Бразилія	67	13,0	14,3
16	Китай	70	22,1	18,6
17	Болгарія	75	64,1	64,0
18	Білорусія	84	60,0	59,8
19	Україна	131	52,8	54,8
20	Індія	138	19,9	22,5

Джерело: побудовано автором за даними Світового банку

З даних табл. 1 видно, що коефіцієнти експортної відкритості та імпоротної залежності України за даними Світового Банку у 2015 році становили 52,8% і 54,8% відповідно [11]. Це означає, що Україна входить до економік вищої групи відкритості, є відкритою, але досить залежною від економік інших

країн світу, особливо беручи до уваги обсяг ВВП на душу населення та значні кредитні зобов'язання. Окрім даних показників, важливу роль відіграє структура та характер експорту. Так, якщо для розвинутих країн у структурі експорту переважає готова продукція, то у країн, що розвиваються, у даній структурі переважають сировинні матеріали.

Наприклад, у структурі експорту США, Німеччини та Японії від 60 до 70% займають такі позиції, як: продукція спеціального та загального машинобудування, транспортні засоби, механічне обладнання, техніка, комп'ютери та технології, а у товарній структурі вітчизняного експорту, за даними Державної служби статистики, в 2016 році переважали такі групи товарів, як: продтовари та сільськогосподарська продукція (переважно сировина) (35,3%) та недорогоцінні метали та вироби з них (22,9%).

З огляду на вище зазначене, Україні слід посилити свої позиції шляхом інноваційного розвитку вітчизняної виробничої та переробної сфери, а також здійснювати політику, яка б сприяла побудові ефективної системи національного виробництва інтелектуальних продуктів, оскільки в умовах шостого технологічного укладу, переваги якого передбачаються в різкому зниженні енергоємності та матеріалоємності виробництва, в конструюванні матеріалів і організмів з наперед заданими властивостями, суспільство зацікавлено в появі нових технологій, а в Україні є досить потужний внутрішній інтелектуальний ресурс у вигляді людського капіталу і високого рівня технічної освіти.

Враховуючи історичний досвід стосовно самозабезпечення держави та сучасні тенденції розвитку світової економіки, зазначимо, що автаркійні тенденції, доведені до крайності, – коли автаркія заради автаркії – завдають непоправної шкоди економіці країни, часто відкидаючи її назад в сфері науково-технічного прогресу, економічної ефективності суспільного виробництва і рівня добробуту народу. Якщо розглядати самозабезпечення в концепції безпеки (самодостатності економіки), то чим вищий рівень самозабезпеченості країни (не ізольованості!!!), тим вища економічна, політична та соціальна безпека. І навпаки, коли країна є надто відкритою у всіх галузях для прямих іноземних інвестицій, це на деякий, нетривалий час для історії (20-35 років) надає їй значного економічного піднесення, проте допускаючи у стратегічні для держави галузі іноземного інвестора з прямими інвестиціями слід замислитися хто буде диктувати правила гри на ринках і чи не призведе це до економічної, соціальної та політичної нестабільності в майбутньому.

Висновки з проведеного дослідження. Беручи до уваги, що в даному дослідженні ми розглядали самозабезпеченість на різних рівнях, то відповідно не може бути однозначного висновку, окрім того, що самозабезпеченість – це певного роду свобода. Кожен тип самозабезпечення може існувати в реальності, проте ціна та відповідальність такого існування різні. Якщо у випадку С1 (індивідуально-колективний тип самозабезпечення) ведення такого способу життя та життєдіяльності – це індивідуальне рішення і, відповідно, особиста відповідальність за цей вибір, то у випадку С2 і С3 все не так однозначно.

Приймаючи рішення стосовно самозабезпечення, розробляючи стратегію розвитку з найменшим ступенем залежності від зовнішніх факторів на корпоративному (С2) та національному рівні (С3), відповідальність за таке рішення не тільки особиста, а ще і соціальна та національна. Прийняття даних рішень має полягати в площині створення підґрунтя та сприятливих умов задля сталого розвитку країни та її суспільного добробуту. За прийняття рішень на рівні С2 і С3, які містять елементи соціального фізичного та морального насилля, дискримінації, невідомого порушення екосистем, має бути і застосовуватися кримінальна відповідальність.

Бібліографічний список

1. Бровинская М. В одних руках: кто стоит за 10 крупнейшими монополиями Украины / М. Бровинская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://biz.liga.net/ekonomika/all/stati/3216863-v-odnikh-rukakh-kto-stoit-za-10-yu-krupneyshimi-monopoliyami-ukrainy.htm/section10/#page>.
2. Всемирная история: Канун второй мировой войны / [Бадак А.Н., Войнич И.Е., Волчек Н.М. и др.]. – М. : АСТ; Мн. : Харвест, 2002. – 528 с.
3. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О.С. Власюк. – К. : ДННУ "Акад. фін. управління", 2011. – 474 с.
4. Історія в термінах і поняттях : [довідник] / [За загал. ред. Т.В. Орлової]. – Вишгород : Видавництво ПП Сергійчук М.І., 2014. – 732 с.
5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / М.І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
7. Марцин В. Конкуренція як засіб антимонopolного регулювання товарних ринків та місце в ньому держави / В. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 10. – С. 3-8.

8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – с. 64.
9. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – Рязань : Алетейя, 1999. – 145 с.
10. Maurice Grenville Kains Five acres and independence / Maurice Grenville Kains. – USA, 1973.
11. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS>.

References

1. Brovinskaia, M. "In the same hands: who is behind the 10 largest monopolies of Ukraine", available at: <http://biz.liga.net/ekonomika/all/stati/3216863-v-odnikh-rukakh-kto-stoit-za-10-yu-krupneyshimi-monopoliyami-ukrainy.htm/section10/#page> (access date February 05, 2017).
2. Badak, A.N., Voynich, I.E., Volchek, N.M. et al. (2002), *Vsemirnaia istoriia: Kanun vtoroy mirovoy voyny* [World history: the Eve of the second world war], AST, Moscow, Russia, Kharvest, Minsk, Belarus, 528 p.
3. Vlasjuk, O.S. (2011), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsii ta antykrizovoho rehuliuвання* [Economic security of Ukraine under conditions of market transformations and anti-crisis regulation], DNU "Akad. fin. upravlinnia", Kyiv, Ukraine, 474 p.
4. Orlova, T.V. (2014), *Istoriia v terminakh i poniattiakh : dovidnyk* [History terms and concepts: reference book], Vydavnytstvo PP Serhiichuk M.I., Vyshhorod, Ukraine, 732 p.
5. Kamlyk, M.I. (2005), *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt* [The Economic security of business activities. Economic and legal aspects], Atika, Kyiv, Ukraine, 432 p.
6. *Konstitutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine], Zakon Ukrainy dated 28.06.1996 no. 254k/96-VR, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 30, p 141.
7. Martsyn, V. (2007), "Competition as a means of Antimonopoly regulation of commodity markets and the place in this state", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 10, pp. 3-8.
8. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii [About the economic competition protection], Zakon Ukrainy dated 11.01.2001 no. 2210-III, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 12, p. 64.
9. Shlykov, V.V. (1999), *Kompleksnoe obespechenie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriiatiia* [Complex providing of enterprise economic security], Aleteyia, Riazan, Russia, 145 p.
10. Kains, Maurice Grenville (1973), *Five acres and independence*, New York, USA.
11. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files (2016) available at: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS> (access date February 05, 2017).

Кравець І.В. ЕКОНОМІЧНА САМОЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ: ТРИРІВНЕВИЙ ВИМІР

Мета – розкриття економічної сутності категорії «самозабезпеченість», ідентифікація структурних характеристик даного поняття як основи безпеки та незалежності економічних систем в умовах сьогодення.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є базові положення економічної теорії, системний підхід до вивчення економічних явищ, розробки та дослідження вітчизняних і закордонних науковців з питань самозабезпечення та економічної безпеки. У процесі дослідження використано такі методи: абстрактно-логічний (для теоретичних узагальнень і формулювання висновків, уточнення понять, що стосуються предмета дослідження), економіко-статистичний, зокрема його прийом порівняння (обробка економічної інформації з метою вивчення стану та закономірностей розвитку досліджуваних явищ і процесів), контент-аналіз (аналіз документів, відбір джерел дослідження та інтерпретація даних дослідження).

Результати. На основі вивчення та узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду визначено сутність економічної категорії «самозабезпеченість». Виокремлено та охарактеризовано три рівні економічної категорії самозабезпечення: індивідуально-колективний, корпоративний, національний. Розкрито позитивні та негативні сторони «самозабезпечення» для кожного рівня в контексті сталого економічного розвитку. З'ясовано, що самозабезпечення в чистому вигляді на корпоративному та державному рівні в умовах глобалізації є практично недосяжним та недоцільним, проте, чим вищий рівень самозабезпечення, тим вищий рівень безпеки (економічної, соціальної, політичної). Обґрунтовано, що кожен тип (рівень) самозабезпечення може існувати в реальності, проте ціна та відповідальність такого існування різна. У випадку індивідуально-колективного типу самозабезпечення – це індивідуальне рішення і, відповідно, особиста відповідальність за цей вибір, а приймаючи рішення стосовно самозабезпечення на корпоративному та національному рівні відповідальність не тільки особиста, а й соціальна та національна. Прийняття рішень на даних рівнях має полягати в площині створення сприятливих умов задля сталого розвитку країни та її суспільного добробуту.

Наукова новизна. Удосконалено трактування сутності поняття «самозабезпеченість», в основі якого лежить трирівневий підхід, що розглядає самозабезпеченість як систему безпеки економічної життєдіяльності індивідів, підприємств та держави.

Практична значущість. Отримані результати дослідження сприятимуть більш глибокому усвідомленню доцільності та меж самозабезпечення соціально-економічних систем і можуть бути застосовані для розробки стратегії національної безпеки України.

Ключові слова: самозабезпеченість, економічна безпека, економічна незалежність.

Kravets I.V. ECONOMIC SELF-SUFFICIENCY: A THREE-LEVEL DEFINITION

Purpose is to reveal the economic essence of the category "self-sufficiency" and to determine the structural characteristics of the concept as the basis of security and independence economic systems in modern conditions.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of research are the underlying principles of the economic theory, a systematic approach to the study of economic phenomena, the development and research of domestic and foreign scientists on issues of self-sufficiency and economic security. In the research used such methods as: abstract-logical (theoretical generalizations and the formulation of conclusions, clarification of concepts relating to the subject of the research); Economics and statistics, in particular techniques (processing of economic information for studying the state and patterns of the investigated phenomena and processes development); content analysis (analysis of documents, selection of research sources, and interpretation of research data).

Findings. On the basis of studying and generalization of Ukrainian and foreign experience the essence of economic category "self-sufficiency" was defined. Three levels of economic self-sufficiency: individual-collective, corporate, national were defined and characterized. The positive and negative aspects of "self-sufficiency" for each level in the context of sustainable economic development were revealed. It was found that "self-sufficiency" in its pure form on the corporate and state level in the context of globalization is practically unattainable and unworkable, however, the higher the level of autonomy, the higher level of security (economic, social, political). It is proved that each type (level) of self-sufficiency can be in reality, however, the price and liability of such an existence is different. In the case of individual and collective type of "self-sufficiency" – this is an individual decision and, accordingly, the personal responsibility for this choice, but making a decisions on self-sufficiency at the corporate and state level, the responsibility is not only personal, but social and national. Decision-making at these levels should be in the plane of creation of favorable conditions for sustainable development of the country and its social prosperity.

Originality. The interpretation of the essence of the concept of "self-sufficiency", which is based on a three-level approach, considering self-sufficiency as a system of economic security of life individuals, enterprises and the state was improved.

Practical value. The obtained results will contribute to a deeper understanding of the feasibility and limits of self-sufficiency in socio-economic systems, and can be used for the development of the national security strategy of Ukraine.

Key words: self-sufficiency, economic security, economic independence.

Кравец И.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ САМООБЕСПЕЧЕННОСТЬ: ТРЕХУРОВНЕВОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Цель – раскрытие экономической сущности категории «самообеспеченность», идентификация структурных характеристик данного понятия как основы безопасности и независимости экономических систем в современных условиях.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования являются базовые положения экономической теории, системный подход к изучению экономических явлений, разработки и исследования отечественных и зарубежных ученых по вопросам самообеспеченности и экономической безопасности. В процессе исследования использованы следующие методы: абстрактно-логический (для теоретического обобщения и формулировки выводов, уточнения понятий, касающихся предмета исследования), экономико-статистический, в частности его прием сравнения (обработка экономической информации с целью изучения состояния и закономерностей развития исследуемых явлений и процессов), контент-анализ (анализ документов, отбор источников исследования и интерпретация данных исследования).

Результаты. На основе изучения и обобщения зарубежного и отечественного опыта определены сущность экономической категории «самообеспеченность». Выделены и охарактеризованы три уровня экономической категории самообеспеченности: индивидуально-коллективный, корпоративный, национальный. Раскрыты положительные и отрицательные стороны «самообеспеченности» для каждого уровня в контексте устойчивого экономического развития. Выяснено, что самообеспеченность в чистом виде на корпоративном и государственном уровне в условиях глобализации является практически недостижимой и нецелесообразной, однако, чем выше уровень самообеспеченности, тем выше уровень безопасности (экономической, социальной, политической). Обосновано, что каждый тип (уровень) самообеспеченности может существовать в реальности, однако цена и ответственность такого существования различна. В случае индивидуально-коллективного типа самообеспеченности – это индивидуальное решение и, соответственно, личная ответственность за этот выбор, а принимая решение относительно самообеспеченности на корпоративном и национальном уровне ответственность не только личная, но и социальная и национальная. Принятие решений на данных уровнях должно быть основано на создании благоприятных условий для устойчивого развития страны и ее общественного благосостояния.

Научная новизна. Усовершенствована трактовка сущности понятия «самообеспеченность», в основе которого лежит трехуровневый подход, рассматривающий самообеспеченность как систему безопасности экономической жизнедеятельности индивидов, предприятий и государства.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования будут способствовать более глубокому осознанию целесообразности и пределов самообеспеченности социально-экономических систем и могут быть применены для разработки стратегии национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: самообеспеченность, экономическая безопасность, экономическая независимость.